

Професія вчителя – це щоденне навчання. І зрозуміло, якщо є бажання навчатися, то вчитель постійно буде працювати над підвищенням рівня своєї професійної компетентності, щоб у результаті досягти вершин педагогічної майстерності і стати справжнім творчим майстром своєї справи.

Література

1. Бужикова Р. Нові пріоритети розвитку сучасної освіти / Р. Бужикова. *Вища освіта України*. 2006. № 3.
2. Белкин А. С. Компетентность. Профессионализм. Мастерство / А. С. Белкин. Челябинск: ОАО Южноуральское книжное издательство, 2004. 176 с.
3. Ефремова Н. Ф. Подходы к оцениванию компетенций в образовании: учебное пособие / Н. Ф. Ефремова. М.: ИЦПКПС, 2010. 228 с.
4. Зимняя Н. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / Н. М. Зимняя. *Высшее образование сегодня*. 2003. № 5. С. 34–42.
5. Загвязинський В. І. Деякі нетрадиційні погляди на творчість. *Обдарована дитина*. 2006. № 5. С.40–43.
6. Життєва компетентність особистості / за ред. Л. В. Сохань та ін. К., 2003.
7. Матеріали з Вікіпедії – вільної енциклопедії. URL: <http://uk.wikipedia.org/wiki>
8. Макаренко А. С. Твори в 7-ми т. Т. 5.К.: Рад. шк., 1953–55. С. 162.
9. Роменець В. А. Психологія творчості: Навчальний посібник. 2-ге вид., доп. К.: Либідь, 2001. 288 с.
10. Рубинштейн С. Л. Проблемы способностей и вопросы психологической теории. *Вопросы психологии*. 1960, № 3. С. 3–15.
11. Хуторский А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно ориентированной парадигмы образования / А. В. Хуторский. *Народное образование*. 2003. № 2. С.58–64.
12. ЮНЕСКО: глобальний дефіцит учителів у всьому світі. URL: <http://pon.org.ua/international/4338-yuneskoglobalnij-deficit-vchiteliv-v-usomu.html>

УДК 371

Брик Р. С.

кандидат педагогічних наук, доцент,
в. о. завідувача кафедри менеджменту і
методології освіти ТОКІППО
brik.r65@ukr.net

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ УЧИТЕЛЯ ЯК СКЛАДОВА ВНУТРІШНЬОЇ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ

Актуальність обраної теми обумовлена високим рівнем суспільних вимог до педагогічної діяльності педагогічних працівників закладів освіти. Успіх інноваційних змін в освіті насамперед залежить від учителя, його творчого потенціалу, готовності до безперервної самоосвіти, здібності до гнучкого соціально-педагогічного мислення, гуманістичної спрямованості особистості. Важливу роль у забезпеченні позитивних змін у системі освіти має вирішити удосконалення професійної компетентності педагогічних працівників.

У головному нормативно-правовому документі Міністерства освіти і науки України зазначається, що педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники зобов'язані постійно підвищувати свій професійний і загальнокультурний рівні та педагогічну майстерність [6].

Питання змісту, структури, особливостей формування професійної компетентності фахівців, зокрема і вчителів, знайшли своє відображення у роботах Л. Васильченко, М. Дяченко, П. Зеєра, І. Зимньої, І. Коновальчука, Н. Кузьміної, С. Максимюка, А. Маркової, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко, А. Хуторського, В. Шахова, С. Шишова та ін. Але дотепер не існує загальноприйнятого визначення цього поняття, дослідники здебільшого вивчають лише окремі його сторони.

З точки зору С. Іванової, професійна компетентність – це здатність фахівця від моменту початку своєї професійної діяльності на рівні визначеного державою певного стандарту відповідати суспільним вимогам професії шляхом ефективної професійної діяльності та демонструвати належні особисті якості, мобілізуючи для цього відповідні знання, вміння, навички, емоції, ґрунтуючись на власній внутрішній мотивації, ставленнях, моральних і етичних цінностях та досвіді, усвідомлюючи обмеження у своїх знаннях і вміннях та акумулюючи інші ресурси для їх компенсації [3].

Поняття «професійна компетентність педагога» виражає особисті можливості вчителя, що дозволяють йому самостійно й досить ефективно вирішувати педагогічні завдання, сформульовані ним самим або дирекцією закладу освіти. Для здійснення зазначеної діяльності педагогові необхідно знати педагогічну теорію, уміти й бути готовим застосовувати її на практиці. Так під педагогічною компетентністю можна розуміти єдність теоретичної й практичної готовності спеціаліста до здійснення своєї професійної діяльності.

Набуття вчителем професійної компетентності полягає в тому, що професійне знання має формуватися водночас на всіх рівнях: методологічному, теоретичному, методичному, технологічному. Це потребує розвиненого професійного мислення, здатності добирати, аналізувати і синтезувати здобуті знання в досягненні педагогічної мети, цілісно уявляти технологію їх застосування. Нам імпонують складові компоненти професійної компетентності, запропоновані О. Біляковською [1]. Саме вони формують ідеального професіонала, який може забезпечити надання якісних освітніх послуг. Розглянемо ці компоненти.

Когнітивно-технологічна (спеціальна компетентність із фахового предмета) охоплює глибокі знання, кваліфікацію і досвід практичної діяльності у галузі предмета; знання способів розв'язання технічних, творчих завдань; гармонізація науково-предметних і світоглядно-методологічних, дидактичних, психологічних знань; оволодіння сучасним інструментарієм вивчення особистості учня; використання прийомів педагогічного менеджменту; уміння організувати суб'єкт-суб'єктний навчальний процес, спрямований на всебічний розвиток особистості школяра.

Методична компетентність включає засвоєння педагогом нових методичних і педагогічних ідей, підходів до навчально-виховного процесу в

сучасних особистісно-зорієнтованих, розвивальних, креативних технологіях, володіння різними методами, прийомами і формами організації навчання.

Комунікативно-ситуативна компетентність охоплює знання, уміння, навички та способи здійснення партнерської взаємодії між учасниками навчально-виховного процесу, врахування педагогом вікових, психологічних, індивідуальних особливостей учнів; уміння бачити в дитині особистість, поважати її думку; поєднувати вимогливість із повагою до кожного учня, тактовність і толерантність у стосунках; здатність до випереджального прогнозування оптимальних внутрішньо-колективних контактів між учнями класу; уміння створювати на уроці атмосферу творчого спілкування та позитивного настрою.

Соціальна компетентність містить характеристики педагога, який досяг високого рівня усвідомлення соціальних проблем та запитів, способів взаємодії з суспільством; уміння знаходити інформацію і впевнено конструювати поведінку для досягнення балансу між своїми потребами, очікуваннями, сенсом життя і вимогами соціальної дійсності; уміння робити вибір, брати на себе відповідальність, формування засобами предмета патріотичних почуттів, поваги до історії, традицій українського народу тощо.

Психолого-педагогічна компетентність охоплює володіння психолого-педагогічною діагностикою; уміння здійснювати індивідуальну роботу на основі результатів педагогічної діагностики, виявляти особистісні особливості школярів, визначати і враховувати емоційний стан людини, грамотно вибудовувати взаємовідносини з колегами, учнями, батьками.

Прогнозувально-рефлексивна компетентність включає вміння конструювати траєкторію розвитку школяра, здійснювати індивідуальний розвиток учня; уміння технологічно прогнозувати, конструювати, планувати хід навчально-виховного процесу; прогнозувати розвиток як учнівського колективу загалом, так і кожного учня зокрема.

Аутопсихологічна компетентність передбачає вміння усвідомлювати рівень власної професійної діяльності, своїх спеціальних, методичних і комунікативних спроможностей, потенціалу; уміння бачити недоліки у професійній діяльності; бажання самоудосконалюватися; визначати завдання та траєкторію для власної самоосвіти й самовдосконалення.

Інформаційно-технологічна компетентність передбачає вміння і навички роботи з ІКТ; застосовувати раціональні прийоми пошуку, аналізу, адекватного відбору, систематизації, використання інформації; самостійно створювати різноманітні тестові завдання; враховувати дидактичні принципи, закономірності, способи, форми організації навчального процесу для його оптимізації на основі комп'ютеризації; дохідливо й чітко викладати навчальний матеріал з огляду на специфіку предмета, суб'єктний досвід школярів, рівень їхньої підготовки, життєвий досвід і вік; уміння перебудовувати за необхідності план і хід викладу навчального матеріалу.

Управлінська компетентність включає володіння вчителем методами, прийомами організації власною діяльністю та ефективною діяльністю учнів, класу в урочній та позаурочній видах діяльності; управління процесом

засвоєння учнями знань; визначення цілей навчальної діяльності, отримання інформації про рівень досягнення цілей діяльності; уміння здійснювати коригувальний вплив на способи навчальної діяльності.

Кооперативна компетентність (компетентність у спільній творчості) передбачає здатність педагога продуктивно й гармонійно організовувати навчальну взаємодію для досягнення спільної мети.

Полікультурна компетентність містить знання педагогом культурних, національних надбань, менталітету представників різних національностей, досягнень та звершень українського народу; толерантне ставлення до культури і традицій представників інших народів.

Валеологічна компетентність забезпечує організацію здорового способу життя у фізичній, соціальній, психічній та духовній сферах, організацію власної праці й впровадження, реалізацію здоров'язбережувальної функції розвитку учнів.

Загальнокультурна компетентність передбачає досягнення високого рівня розвитку у суспільному, професійному й духовному житті; освіченість у галузі викладання предмета, високої ерудиції та культури поведінки.

Педагогічна діяльність вчителя безпосередньо регламентується нормативно-правовими документами в галузі освіти. У науково-педагогічних джерелах існує безліч параметрів оцінювання результативності педагогічної діяльності, що піддаються кількісному визначенню, вимірюванню та порівняльному аналізу.

У процесі оцінювання педагогічної діяльності вчителя за основу беруться критерії та показники Типового положення про атестацію педагогічних працівників України [5]. Атестація педагогічних працівників спрямована на всебічне комплексне оцінювання їхньої педагогічної діяльності. Метою атестації є стимулювання цілеспрямованого безперервного підвищення рівня професійної компетентності педагогічних працівників, росту їхньої професійної майстерності, розвитку творчої ініціативи, підвищення престижу й авторитету, забезпечення ефективності навчально-виховного процесу.

Для допомоги закладу загальної середньої освіти у розбудові внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості освіти розроблені методичні рекомендації [2]. Вони ґрунтуються на запропонованих для інституційного аудиту вимогах та критеріях для оцінювання якості освітньої діяльності, управлінських процесів у закладі та охоплюють освітнє середовище, управлінські процеси, якість педагогічної діяльності, систему оцінювання навчальних досягнень учнів. Напрямок педагогічної діяльності педагогічних працівників оцінюється за чотирма вимогами, кожна з яких охоплює певні критерії оцінювання.

Отже, для забезпечення якості освіти педагог повинен бути готовим до будь-яких змін, вміти швидко й ефективно адаптуватися до нових умов, проявляти прагнення бути професіоналом, постійно оновлювати свої знання та вміння, прагнути до саморозвитку, проявляти толерантність до невизначеності, бути готовим до ризику, тобто бути професійно компетентним.

Література

1. Білявська О. О. Професійна компетентність учителя як складова ефективної педагогічної діяльності / О. О. Білявська. URL: <http://lib.mdpu.org.ua/nvs/> (дата звернення 19.03.2020).
2. Бобровський М. В., Горбачов С. І., Заплотинська О. О. Абетка для директора: Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти. Київ, Державна служба якості освіти, 2020. 240 с. URL: http://sqe.gov.ua/images/category/інституційний_аудит/Абетка/Абетка_для_Директора_2020.pdf (дата звернення 23.03.2020).
3. Іванова С. В. Функціональний підхід до визначення професійної компетентності вчителя біології та організація її вдосконалення в закладі післядипломної освіти / С. В. Іванова. *Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка*. 2008. Вип. 42. С.106–110.
4. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук. Київ: «К.І.С.», 2004. 112 с.
5. Про затвердження Типового положення про атестацію педагогічних працівників: Наказ МОН України від 09.10.2010 № 930. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1255-10> (дата звернення: 20.03.2020).
6. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145 із змінами, редакція від 18.03.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 26.03.2020).
7. Сергієнко Н. Ф. Професійна компетентність сучасного вчителя / Н. Ф. Сергієнко. URL: www.nbuiv.gov.ua/ejournals/ttmuo/2011_5/24.pdf (дата звернення: 26.03.2020).
8. Яскевіч О. В. Поняття компетентності в сучасному педагогічному дискурсі / О. В. Яскевіч. URL: <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN9/10yovspd.pdf> (дата звернення: 27.03.2020).

УДК 371

Брик Ю. Р.
викладач-методист, викладач біології
ДПТНЗ «Тернопільське вище професійне училище
сфери послуг та туризму»
brik.yli@gmail.com

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ І ПРИЙОМИ ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ ТА ПРЕДМЕТНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ ПРИ ВИКЛАДАННІ БІОЛОГІЇ

Компетентнісний підхід у сучасній освіті є відповіддю на трансформаційні процеси, які відбуваються в сучасному суспільстві, зростання темпів зміни знань та технологій, глобалізацію світового господарства. Успішній людині сьогодення необхідні такі навички, як: креативне та критичне мислення, інформаційна грамотність та використання ІКТ, комунікації рідною та